

Anastazja Gajda

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

ORCID: 0000-0003-4446-1055

agajda2@sgh.waw.pl

Znaczenie i rola agencji ds. zarządzania wielkoskalowymi systemami informatycznymi (eu-LISA) w zapewnianiu bezpieczeństwa na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej

Wstęp

Kwestia zapewniania bezpieczeństwa granic i kontroli w ramach strefy Schengen stanowi w ostatnich latach jedno z kluczowych zagadnień w Unii Europejskiej (dalej jako UE lub Unia). Istotą strefy Schengen jest brak kontroli na granicach wewnętrznych. Ponieważ jednak każdy, kto przekracza granice zewnętrzne – drogą powietrzną, lądową lub morską – może swobodnie podróżować do pozostałych państw członkowskich i w ich granicach, istnienie strefy Schengen zakłada wysoki stopień zaufania do rzetelnego zarządzania granicami zewnętrznymi¹.

Decyzja o zniesieniu kontroli na granicach wewnętrznych państw członkowskich Unii pociągała za sobą konieczność wzmocnienia ochrony jej granic zewnętrznych, m.in. poprzez ustanowienie wielkoskalowych systemów informacyjnych w celu lepszego monitorowania przepływu osób do i z Unii oraz usprawnienia współpracy policyjnej i sądowej w sprawach transgranicznych². Aktualnie kluczowym priorytetem dla Unii pozostaje wdrożenie jednego z najbardziej zaawansowanych technologicznie systemów zarządzania granicami na świecie.

¹ B.O. Martins, K. Lidén, M.G. Jumbert, *Border security and the digitalisation of sovereignty: insights from EU borderwork*, „European Security” 2022, vol. 31, nr 3, s. 475–494.

² T. Quintel, *Connecting personal data of Third Country Nationals. Interoperability of EU databases in the light of the CJEU’s case law on data retention*, „Law Working Paper Series” 2018, nr 2, s. 2, <https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/35318/1/Teresa%20Quintel%20Interoperability%20of%20EU%20Databases.pdf> (data dostępu: 27.02.2023).

W ciągu ostatnich dziesięcioleci w ramach przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości UE (dalej jako PWBis) utworzono wiele scentralizowanych systemów informacyjnych służących przechowywaniu danych osobowych obywateli państw trzecich, którzy chcą dostać się do strefy Schengen. Tendencja do rozszerzania już istniejących baz danych, a także do tworzenia nowych systemów informacyjnych o podobnych celach przypuszczalnie będzie się nasilać. Można już dziś zauważyć zwiększenie częstotliwości propozycji tworzenia kolejnych baz danych na szczęblu Unii³.

Bazy danych istniejące w ramach PWBis obejmują systemy informatyczne, w których przechowuje się dane osobowe do celów azytowych, informacje o osobach podróżujących i wizach oraz dane dotyczące osób zaginionych i przestępców. Wszystkie te systemy umożliwiają dostęp do przechowywanych w nich danych także organom ścigania państw członkowskich UE, tak aby mogły je wykorzystywać w trakcie działań związanych z zapobieganiem poważnym przestępstwom, ich wykrywania i prowadzenia w ich sprawie dochodzeń, leżących w granicach ich kompetencji.

Systemy informacyjne UE tworzą na przestrzeni wielu lat przede wszystkim z myślą o zapewnianiu bezpieczeństwa, a także kontroli granic oraz migracji. Każdy z systemów cechują odrębne cele, zadania, podstawy prawne, zasady tworzenia i korzystania z nich, grupy użytkowników i kontekst instytucjonalny⁴. Systemy te, póki co, nie są ze sobą połączone. Jednak w maju 2019 r. przyjęto ramy prawne dla interoperacyjności między tymi systemami funkcjonującymi w ramach PWBis⁵. Zakładana interoperacyjność ma przede wszystkim umożliwić właściwym organom szybki, płynny, systematyczny i kontrolowany dostęp do określonych informacji. Aby tak się stało, wdrażanie

³ Obecnie istnieją cztery wielkoskalowe systemy informacyjne w PWBis, tj. system informacyjny Schengen (dalej jako SIS), wizowy system informacyjny (dalej jako VIS), europejski zautomatyzowany system rozpoznawania odcisków palców (dalej jako Eurodac) oraz europejski systemu przekazywania informacji z rejestrów karnych o obywatelach państw trzecich (dalej jako ECRIS-TCN). Natomiast w budowie są trzy kolejne systemy: europejski system informacji o podróży oraz zezwoleń na podróż (dalej jako ETIAS), system wjazdu/wyjazdu (dalej jako EES) oraz system transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych (dalej jako e-CODEX).

⁴ Aktualnie trwają prace nad nową architekturą systemów informacyjnych UE w celu lepszego wsparcia pracy organów krajowych z myślą o zapewnieniu bezpieczeństwa oraz zarządzania granicami i migracjami. Szerzej na ten temat w pkt 3 niniejszego opracowania.

⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/818 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie ustanowienia ram interoperacyjności systemów informacyjnych UE w obszarze współpracy policyjnej i sądowej, azylu i migracji oraz zmieniające rozporządzenia (UE) 2018/1726, (UE) 2018/1862 oraz (UE) 2019/816 (Dz. Urz. UE z 2019 r. L 135/85) oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/817 z dnia 20 maja 2019 r. w sprawie ustanowienia ram interoperacyjności systemów informacyjnych UE w obszarze granic i polityki wizowej oraz zmieniające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 767/2008, (UE) 2016/399, (UE) 2017/2226, (UE) 2018/1240, (UE) 2018/1726, (UE) 2018/1861 oraz decyzje Rady 2004/512/WE i 2008/633/WSiSW (Dz. Urz. UE z 2019 r. L 135/27).

interoperacyjności powinno być priorytetem zarówno na szczeblu politycznym, jak i technicznym. Ścisła współpraca między agencjami i wszystkimi państwami członkowskimi Unii będzie miała zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia celu, jakim jest zapewnienie pełnej interoperacyjności do końca 2024 r.⁶

Niezwykle ważne jest także odpowiednie wsparcie organizacyjne poprzez działalność wyspecjalizowanego organu na poziomie unijnym, który będzie się zajmował takimi systemami. Stąd kluczową rolę zarówno w zarządzaniu operacyjnym tymi systemami, jak i we wdrażaniu nowych oraz zapewnianiu ich interoperacyjności odgrywa Europejska Agencja ds. Zarządzanie Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (dalej jako eu-LISA lub Agencja). Eu-LISA stanowi wsparcie dla krajowych jednostek zarządzających systemami zarówno w zakresie technologicznym, jak i administracyjno-proceduralnym⁷.

Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie, w jaki sposób ta najmłodsza Agencja funkcjonująca w PWBIS przyczynia się do zapewniania bezpieczeństwa na granicach zewnętrznych UE. Działalność eu-LISA znajduje bowiem swoje odzwierciedlenie w bardzo prężnie postępującym procesie technologizacji i digitalizacji zarządzania tymi granicami⁸. Można także wyraźnie dostrzec, że zakres zadań powierzanych Agencji z biegiem czasu znacznie się rozszerzał. W minionej dekadzie eu-LISA przekształciła się z małej, technicznej agencji w „cyfrowe serce Schengen”⁹, zaangażowanej we wspieranie wysiłków państw członkowskich Unii na rzecz utrzymania otwartej, silnej i bezpiecznej Europy. Obecnie Agencja jest postrzegana jako jeden z fundamentalnych elementów funkcjonowania strefy Schengen i główny motor transformacji cyfrowej dokonującej się w ramach unijnej PWBIS.

Rozważania w artykule oparte są przede wszystkim na źródłach prawa wtórnego UE będącymi podstawami prawnymi dla funkcjonowania samej Agencji oraz wielkoskalowych systemów informacyjnych, którymi zarządza. Przeprowadzona analiza objęła także dokumenty wewnętrzne eu-LISA oraz komunikaty Komisji Europejskiej. Dołożono także starań, aby uwzględnić aktualną sytuację w UE w zakresie procedur prawodawczych zmierzających do przyjęcia nowych aktów prawnych odnoszących się do poruszanej w artykule problematyki.

⁶ Komisja Europejska, Komunikat w sprawie piątego sprawozdania z postępu prac w realizacji strategii UE w zakresie unii bezpieczeństwa, COM(2022) 745 final, Bruksela, 13 grudnia 2022 r., s. 19.

⁷ H. Wyligala, *Cyfryzacja zarządzania migracjami w Unii Europejskiej*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2019, vol. 13, nr 2, s. 122–123.

⁸ Szerzej: A. Gajda, *Najnowsze technologie i zarządzanie granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej*, „Krytyka Prawa” 2020, t. XII, nr 4, s. 50–69.

⁹ W taki sposób Agencja sama siebie określa – zob. <https://www.eulisa.europa.eu/Newsroom/News/Pages/2022-Marks-eu-LISA's-10th-Anniversary.aspx> (data dostępu: 27.02.2022).

Utworzenie eu-LISY

Agencja jest jedną z ośmiu agencji zdecentralizowanych funkcjonujących w PWBis¹⁰. Były one tworzone na przestrzeni wielu lat zgodnie z unijnym prawem pochodnym i są odpowiedzialne za realizację konkretnych zadań z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego¹¹. Rozporządzenie ustanawiające Agencję zostało przyjęte w 2011 r.¹² i zapewniło jej autonomię organizacyjną, wyrażającą się posiadaniem osobowości prawnej, oraz autonomię finansową, polegającą na wyodrębnieniu własnego budżetu¹³.

Wraz z ustanowieniem eu-LISY zarządzanie operacyjne wielkoskalowymi systemami informacyjnymi w PWBis powierzono agencji unijnej, kładąc tym samym kres sytuacji, w której takie zarządzanie zapewniały państwa członkowskie UE lub Komisja Europejska (dalej jako KE lub Komisja)¹⁴. Utworzenie Agencji zostało poprzedzone analizą możliwych rozwiązań przeprowadzonych przez KE¹⁵. Za najbardziej korzystne uznano właśnie utworzenie nowej agencji. Takie rozwiązanie z jednej strony stworzyło efekt synergii, wynika-

¹⁰ Pozostałe agencje to: Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu, Europejski Urząd Policji – Europol, Europejskie Kolegium Policyjne – CEPOL, Eurojust, Europejska Agencja Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej – FRONTEX, Agencja Praw Podstawowych oraz Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii. Zob. też: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/848/BZ0414283ENC_web_474844.pdf (data dostępu: 27.02.2023).

¹¹ Szerzej na temat agencji działających w ramach PWBis zob. m.in.: C. Loschi, P. Slominski, *Interagency relations and the EU migration crisis: strengthening of law enforcement through agencification?*, [w:] J. Pollak, P. Slominski (red.), *The role of EU agencies in the eurozone and migration crisis. Impact and future challenges*, London 2021, s. 205–227; J. Szymańska, *Rola wyspecjalizowanych agencji Unii Europejskiej w obszarze spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2013, s. 105 i nast.; Ch. Kaurert, S. Léonard, J.D. Occhipinti (red.), *Justice and home affairs agencies in the European Union*, London 2015; J. Parkin, *EU homeaffairs agencies and the construction of EU internal security*, „CEPS Paper” 2012, nr 53.

¹² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1077/2011 z dnia 25 października 2011 r. ustanawiające Europejską Agencję ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (Dz. Urz. UE z 2011 r. L 286/1), dalej jako rozporządzenie 1077/2011.

¹³ A.M. Kosińska, *Rola unijnych agencji migracyjnych w kreowaniu standardów zarządzania bezpieczeństwem migracyjnym w dobie europejskiego kryzysu migracyjnego*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2019, nr 2(172), s. 118–122 oraz A. Szachon-Pszenny, *Europejska Agencja ds. Zarządzania Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości jako unijny organ zarządzający Systemem Informatycznym Schengen*, [w:] T. Stanisławski, B. Przywora, Ł. Jurek (red.), *E-administracja. Szanse i zagrożenia*, Lublin 2013, s. 49–64.

¹⁴ P. Trauttmansdorff, U. Felt, *Between infrastructural experimentation and collective imagination: the digital transformation of the EU border regime*, „Science, Technology, & Human Values” 2021, s. 8–18, <https://doi.org/10.1177/01622439211057523>.

¹⁵ Komisja Europejska, Wniosek rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające agencję do spraw zarządzania operacyjnego wielkoskalowymi systemami informatycznymi w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, COM (2009) 293 wersja ostateczna, Bruksela, 24 czerwca 2009 r.

jący z połączenia już istniejących wielkoskalowych systemów informacyjnych (SIS, VIS i Eurodac) w ramach jednej agencji oraz umożliwiło korzystanie ze wspólnych urządzeń i personelu. Z drugiej zaś strony korzystanie z agencji zdecentralizowanej miało umożliwić dostosowanie formuły zarządzania do zjawiska tzw. zmiennej geometrii¹⁶.

Jednocześnie ustanowienie Agencji odzwierciedlało dwa istniejące wówczas trendy¹⁷. Po pierwsze, było wyrazem dalszego nacisku na technologię, a zwłaszcza przetwarzanie danych, jako centralnego elementu polityki Unii w PWBIS oraz zwiększenie roli zdecentralizowanych agencji jako nadzorców (administratorów) danych w obszarze spraw wewnętrznych UE. Po drugie, ustanowienie tej agencji umożliwiło Parlamentowi Europejskiemu (dalej jako PE) udział w rozwoju PWBIS. Była to również okazja do zbadania, w jaki sposób PE może wpływać na proces coraz częstszego korzystania z technologii w celu egzekwowania prawa.

Agencja rozpoczęła wykonywanie swoich podstawowych zadań 1 grudnia 2012 r. Stopniowo powierzano jej zarządzanie operacyjne na szczeblu centralnym systemami SIS II, VIS oraz Eurodac. Z mocy art. 1 ust. 3 rozporządzenia 1077/2011 możliwe było również rozszerzenie mandatu Agencji o przygotowanie i rozwijanie innych wielkoskalowych systemów informatycznych w PWBIS oraz zarządzanie operacyjne tymi systemami, jeżeli zostanie to przewidziane w odpowiednich aktach prawodawczych Unii.

Po czterech latach funkcjonowania Agencji KE dokonała jej oceny¹⁸ i uznała, że konieczna jest poprawa efektywności i skuteczności jej działania. Dlatego 29 czerwca 2017 r. Komisja zaproponowała wzmocnienie mandatu Agencji w taki sposób, by mogła ona rozwijać i wdrażać nowe rozwiązania technologiczne służące interoperacyjności wielkoskalowych systemów informacyjnych w PWBIS, jak również w zakresie zarządzania takimi nowymi systemami¹⁹.

¹⁶ A. Kosińska, A. Parol, *Zadania Agencji Unii Europejskiej w zakresie bezpieczeństwa transgranicznego*, [w:] A. Kosińska, P. Witkowski (red.), *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów*, Zamość 2016, s. 108.

¹⁷ D. Bigo, S. Carrera, G. González, E. Guild, P. de Hert, J. Jeandesboz, V. Papakonstantinou, *Towards a new EU legal framework for data protection and privacy challenges, principles and the role of the European Parliament*, Brussels 2011, s. 56, <https://www.ceps.eu/ceps-publications/towards-new-eu-legal-framework-data-protection-and-privacy-challenges-principles-and/> (data dostępu: 27.02.2023).

¹⁸ Komisja Europejska, *Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące działania Europejskiej Agencji ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (eu-LISA)*, COM(2017) 346, Bruksela, 29 czerwca 2017 r.

¹⁹ Komisja Europejska, *Wniosek rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiej Agencji ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości oraz zmieniające rozporządzenie (WE) 1987/2006 i decyzję Rady 2007/533/WSiSW oraz uchylające rozporządzenie (UE) 1077/2011*, COM(2017) 352 final, Bruksela, 29 czerwca 2017 r.

Warto wskazać, że jeszcze w 2016 r. KE podjęła także szeroko zakrojone rozważania dotyczące sposobu zwiększenia skuteczności i wydajności zarządzania danymi oraz ich wykorzystywania, zarówno na potrzeby zarządzania granicami, jak i zapewniania bezpieczeństwa²⁰. W rezultacie Komisja przyjęła kilka istotnych dokumentów, tj. Komunikat w sprawie sprawniejszych i bardziej inteligentnych systemów informacyjnych do celów zarządzania granicami i zapewnienia bezpieczeństwa²¹, Sprawozdanie końcowe grupy ekspertów wysokiego szczebla ds. systemów informacyjnych i interoperacyjności²² oraz Siódme sprawozdanie z postępu prac nad stworzeniem rzeczywistej i skutecznej unii bezpieczeństwa²³. Dokumenty te zawierały wnioski w sprawie nowych zadań, a co za tym idzie – rozszerzonego mandatu dla eu-LISY²⁴. Dlatego w listopadzie 2018 r. przyjęte zostało Rozporządzenie 2018/1726²⁵, które w znaczący sposób rozszerzyło i wzmocniło dotychczasowy zakres zadań Agencji. Ponadto określono w nim także strukturę administracyjną i zarządcą eu-LISA, na którą składa się zarząd i dyrektor wykonawczy oraz grupy doradcze. Dodatkowo skład struktury administracyjnej obejmuje inspektora ochrony danych, pracownika ds. bezpieczeństwa i księgowego²⁶. Decyzje dotyczące funkcjonowania Agencji podejmuje zarząd co do zasady większością głosów wszystkich członków uprawnionych do głosowania, przy czym każdemu członkowi zarządu przysługuje jeden głos.

Siedziba eu-LISA mieści się w Tallinie (Estonia). Zadania związane z rozwojem obecnych i przyszłych wielkoskalowych systemów informacyjnych oraz ich zarządzaniem operacyjnym są realizowane w Strasburgu (Francja). Agencja posiada również centrum wsparcia w Sankt Johann im Pongau (Austria) oraz biuro łącznikowe w Brukseli (Belgia).

²⁰ V.S. Tsianos, B. Kuster, *Eurodac in times of bigness: the power of big data within the emerging European IT Agency*, „Journal of Borderlands Studies” 2016, vol. 31/2, s. 237–240.

²¹ COM(2016) 205 final, Bruksela, 6 kwietnia 2016 r.

²² <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8434-2017-INIT/en/pdf> (data dostępu: 27.02.2023).

²³ COM(2017) 261 final, Strasburg, 16 maja 2017 r.

²⁴ D. Bigo, *The socio-genesis of a guild of 'digital technologies' justifying transnational interoperable databases in the name of security and border purposes: a reframing of the field of security professionals?*, „International Journal of Migration and Border Studies” 2020, vol. 6, nr 1/2, s. 74–92.

²⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1726 z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przeszreni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (eu-LISA), zmiany rozporządzenia (WE) nr 1987/2006 i decyzji Rady 2007/533/WSiSW oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 1077/2011 (Dz. Urz. UE 2018 L 295/99), dalej jako Rozporządzenie 2018/1726.

²⁶ Por. art. 18 Rozporządzenia 2018/1726.

Aktualne zadania eu-LISY

Obecnie głównym zadaniem Agencji, zgodnie z art. 1 ust. 3 Rozporządzenia 2018/1726, jest zarządzanie operacyjne SIS²⁷, VIS²⁸ oraz Eurodac²⁹. Te wielkoskalowe systemy informacyjne skutecznie przyczyniają się do zapewniania bezpieczeństwa strefy Schengen³⁰. SIS wspiera bowiem kontrolę osób i towarów na zewnętrznej granicy Schengen oraz wzmacnia współpracę organów ścigania i współpracę sądową pomiędzy uczestniczącymi państwami członkowskimi Unii oraz państwami członkowskimi należącymi do strefy Schengen. Z kolei VIS przechowuje dane dotyczące osób ubiegających się o wizę i umożliwia państwom członkowskim UE wymianę informacji na ich temat. System Eurodac umożliwia natomiast monitorowanie wniosków o udzielenie azylu.

²⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1860 z dnia 28 listopada 2018 r. w sprawie użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen do celów powrotu nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich (Dz. Urz. UE z 2018 r. L 312/1); Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1861 z dnia 28 listopada 2018 r. w sprawie utworzenia, funkcjonowania i użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen (SIS) w dziedzinie odpraw granicznych, zmiany konwencji wykonawczej do układu z Schengen oraz zmiany i uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1987/2006 (Dz. Urz. UE z 2018 r. L 312/14); Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1862 z dnia 28 listopada 2018 r. w sprawie utworzenia, funkcjonowania i użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen (SIS) w dziedzinie współpracy policyjnej i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, zmiany i uchylenia decyzji Rady 2007/533/WSiSW oraz uchylenia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1986/2006 i decyzji Komisji 2010/261/UE (Dz. Urz. UE z 2018 r. L 312/56). Te akty zostały przyjęte, by unowocześnić SIS i wprowadzić nowe kategorie wpisów. Zmiany mają zostać w pełni wdrożone do 7 marca 2023 r. i zastąpią dotychczas obowiązujące rozporządzenie 1987/2006 oraz decyzję 2007/533/WSiSW.

²⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1134 z dnia 7 lipca 2021 r. w sprawie zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 767/2008, (WE) nr 810/2009, (UE) 2016/399, (UE) 2017/2226, (UE) 2018/1240, (UE) 2018/1860, (UE) 2018/1861, (UE) 2019/817 i (UE) 2019/1896 oraz uchylenia decyzji Rady 2004/512/WE i (WE) nr 2008/633/WSiSW w celu zreformowania Wizowego Systemu Informacyjnego (Dz. Urz. UE z 2021 r. L 248/11). Nowe przepisy aktualizujące system VIS zaczną obowiązywać do końca 2023 r.

²⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 603/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia systemu Eurodac do porównywania odcisków palców w celu skutecznego stosowania rozporządzenia (UE) nr 604/2013 w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca oraz w sprawie występowania o porównanie z danymi Eurodac przez organy ścigania państw członkowskich i Europol na potrzeby ochrony porządku publicznego, oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1077/2011 ustanawiające Europejską Agencję ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (wersja przekształcona) (Dz. Urz. UE z 2013 r. L 180/1).

³⁰ G. Glouftsiou, *Governing border security infrastructures: maintaining large scale information systems*, „Security Dialogue” 2021, vol. 52, nr 5, s. 458–466.

Na zarządzanie operacyjne Agencji składają się wszystkie zadania niezbędne do tego, aby wielkoskalowe systemy informacyjne mogły funkcjonować zgodnie ze szczegółowymi przepisami mającymi zastosowanie do każdego z nich, włącznie z odpowiedzialnością za wykorzystywaną przez nie infrastrukturą łączności. Stąd eu-LISA jest aktywna 24 godziny na dobę, przez siedem dni w tygodniu, zapewniając, by wszystkie systemy działały sprawnie i były dostępne dla współpracy organów ścigania oraz operacyjności zintegrowanego zarządzania granicami na poziomie unijnym³¹.

Agencja zajmuje się również kwestiami bezpieczeństwa i ochrony danych osobowych w systemach informatycznych, którymi zarządza. Ponadto działa zgodnie z wymogami prawa UE dotyczącymi ochrony danych osobowych oraz stosuje odpowiednie środki techniczne i organizacyjne, aby zapewnić bezpieczeństwo tych danych.

Agencja, zgodnie z art. 1 ust. 4 i 4a Rozporządzenia 2018/1726, odpowiada także za przygotowywanie, rozwijanie oraz zarządzanie operacyjne EES³², Dublinet³³, ETIAS³⁴, ECRIS-TCN³⁵ oraz e-CODEX³⁶. Zakłada się,

³¹ Idem, *Engineering digitised borders. Designing and managing the Visa Information System*, London 2021, s. 109–119.

³² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2226 z dnia 30 listopada 2017 r. ustanawiające system wjazdu/wyjazdu (EES) w celu rejestrowania danych dotyczących wjazdu i wyjazdu obywateli państw trzecich przekraczających granice zewnętrzne państw członkowskich i danych dotyczących odmowy wjazdu w odniesieniu do takich obywateli oraz określające warunki dostępu do EES na potrzeby ochrony porządku publicznego i zmieniające konwencję wykonawczą do układu z Schengen i rozporządzenia (WE) nr 767/2008 i (UE) nr 1077/2011 (Dz. Urz. UE z 2017 r. L 327/20). Na temat EES zob. A. Gajda, *Znaczenie unijnego systemu wjazdu/wyjazdu dla wzmocnienia bezpieczeństwa i skutecznego zarządzania granicami zewnętrznyymi UE*, „Przeгляд Europejski” 2018 nr 3, s. 85–103.

³³ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1560/2003 z dnia 2 września 2003 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego (Dz. Urz. UE z 2003 r. L 222/3).

³⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1240 z dnia 12 września 2018 r. ustanawiające europejski system informacji o podróży oraz zezwoleń na podróż (ETIAS) i zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1077/2011, (UE) nr 515/2014, (UE) 2016/399, (UE) 2016/1624 i (UE) 2017/2226 (Dz. Urz. UE z 2018 r. L 236/1). Na temat ETIAS zob. A. Gajda, *Das ETIAS System als ein Instrument zur Stärkung der Kontrolle der Außengrenzen der Europäischen Union*, [w:] A. Balthasar, P. Ertl, G. Fleck, M. Lech (red.), *Internationale Perspektiven im 21. Jahrhundert. Recht. Politik. Gesellschaft*, Wien 2022, s. 231–245.

³⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/816 z dnia 17 kwietnia 2019 r. ustanawiające scentralizowany system służący do ustalania państw członkowskich posiadających informacje o wyrokach skazujących wydanych wobec obywateli państw trzecich i bezpaństwowców (ECRIS-TCN) na potrzeby uzupełnienia europejskiego systemu przekazywania informacji z rejestrów karnych oraz zmieniające rozporządzenie (UE) 2018/1726 (Dz. Urz. UE z 2019 r. L 135/1).

³⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/850 z dnia 30 maja 2022 r. w sprawie informatycznego systemu transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach

że te systemy informacyjne zostaną uruchomione w ciągu roku 2023. Agencji można także powierzyć – jeżeli przewidują to stosowne unijne akty prawne regulujące dany system – przygotowanie i rozwijanie także innych systemów w PWBIS oraz zarządzanie operacyjne takimi systemami³⁷.

EES będzie rejestrował w formie elektronicznej dane dotyczące wjazdów/wyjazdów oraz informacje o odmowie wjazdu obywateli państw trzecich, którym zezwolono na pobyt krótkoterminowy w strefie Schengen. W ten sposób zastąpi się obecnie istniejące ręczne umieszczanie odcisków pieczęci w paszportach obywateli państw trzecich. ETIAS zapewni wydawanie zezwoleń na podróż osobom zwolnionym z obowiązku wizowego. Z kolei ECRIS-TCN ustali państwa członkowskie posiadające informacje dotyczące uprzednich wyroków skazujących wydanych wobec obywateli państw trzecich i bezpaństwowców. W końcu system e-CODEX zapewni transgraniczną elektroniczną wymianę danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych zgodnie z aktami prawnymi Unii przyjętymi w tych obszarach.

Rozszerzony mandat zapewnił także eu-LISIE odgrywanie kluczowej roli w technicznym wdrażaniu i rozwoju interoperacyjności unijnych wielkoskalowych systemów informatycznych³⁸. Interoperacyjność to zdolność systemów informacyjnych do wymiany danych i dzielenia się informacjami tak, aby władze i właściwi urzędnicy dysponowali niezbędnymi im informacjami w czasie i w miejscu, w którym ich potrzebują. To właśnie Agencja jest odpowiedzialna za opracowanie podstawowych elementów interoperacyjności, tj. europejskiego portalu wyszukiwania, wspólnego systemu porównywania danych biometrycznych, wspólnego repozytorium danych umożliwiających identyfikację oraz detektora wielokrotnych tożsamości. Dzięki tym czterem elementom dąży się do tego, by zapewnić użytkownikom końcowym sprawny, szybki, systematyczny i kontrolowany dostęp do odpowiednich systemów informacyjnych. Ponadto interoperacyjność ma ułatwić kontrolę tożsamości obywateli państw trzecich oraz wykrywać różne rodzaje tożsamości powiązane z tym samym zestawem danych³⁹.

karnych (system e-CODEX) oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2018/1726 (Dz. Urz. UE z 2022 r. L 150/1).

³⁷ Por. art. 1 ust. 5 rozporządzenia 2018/1726. Zob. też: D. Bigo, *The digitalisation of border controls and their corporate actors*, [w:] M. Bosworth, L. Zedner (red.), *Privatising border control: law at the limits of the sovereign state*, Oxford 2022, s. 240–243.

³⁸ Por. art. 13 Rozporządzenia 2018/1726.

³⁹ Na temat interoperacyjności zob. m.in.: D. Bigo, *Interoperability: a political technology for the datafication of the field of EU internal security?*, [w:] D. Bigo, T. Diez, E. Fanoulis, B. Rosamond, Y.A. Stivachtis (red.), *The Routledge handbook of critical European studies*, London 2020, s. 406–409; H. Aden, *Interoperability between EU policing and migration databases: risks for privacy*, „European Public Law” 2020, vol. 26, nr 1, s. 93–108; P. Trauttmansdorff, *The fabrication of a necessary policy fiction: the interoperability ‘solution’ for biometric borders*, „Critical Policy Studies” 2022, DOI: 10.1080/19460171.2022.2147851; A. Gajda, *Interoperacyjność*

Agencja może także udzielać porad i pomagać państwom członkowskim Unii w sprawach technicznych związanych z istniejącymi lub nowymi wielkoskalowymi systemami informacyjnymi⁴⁰. Ponadto eu-LISA realizuje swój rozszerzony mandat w dziedzinie prowadzenia badań naukowych i innowacji, wdraża projekty pilotażowe, weryfikuje poprawność projektów oraz przeprowadza działania testowe⁴¹. Agencja współpracuje także pozostałymi agencjami działającymi w PWBiS. Z kolei przedstawiciele Europolu, Frontexu i Eurojustu mają status obserwatorów w wybranych posiedzeniach zarządu Agencji, które dotyczą funkcjonowania wielkoskalowych systemów informacyjnych w PWBiS.

Wyzwania stojące przed Agencją

Nie ulega wątpliwości, że w ostatnich latach PWBiS przeszła znaczną transformację. Ta unijna przestrzeń stała się w dużym stopniu uzależniona od nowoczesnych technologii i wymiany informacji⁴². To powoduje, że Unia obecnie stoi w obliczu podwójnego wyzwania. Z jednej strony musi pozostać otwarta, jako integralna część zglobalizowanego i połączonego świata, z drugiej zaś strony ma być bezpieczna. Aby temu sprostać, należy w jak największym zakresie wykorzystywać możliwości, jakie dają nowoczesne technologie informacyjne, a wymianę informacji oraz współpracę między państwami członkowskimi Unii należy wzmacniać i udoskonalać wraz z zachodzącym postępowaniem technologicznym.

W takiej sytuacji eu-LISA powinna także podejmować nowe zadania i wyzwania. Jej rola staje się coraz bardziej widoczna w PWBiS, a wymagania wobec Agencji stale się rozszerzają. Przede wszystkim eu-LISA jest odpowiedzialna za przygotowanie i rozwijanie wielkoskalowych systemów informacyjnych, by sprawnie zaspokajać potrzeby zainteresowanych stron (np. użytkowników końcowych) w coraz trudniejszych warunkach bezpieczeństwa. Niezbędne jest także zapewnienie przez Agencję skutecznej, bezpiecznej i ciągłej eksploatacji tych systemów.

Agencja, wykonując powierzone jej zadania, zgodnie z Rozporządzeniem 2018/1726, realizuje także wytyczne polityczne wyznaczone przez Komisję na

unijnych systemów informacyjnych w zakresie bezpieczeństwa, ochrony granic i zarządzania migracjami, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2019, nr 1(37), s. 143–145.

⁴⁰ Por. art. 16 Rozporządzenia 2018/1726.

⁴¹ Por. art. 14–15 Rozporządzenia 2018/1726.

⁴² eu-LISA, Single Programming Document 2023–2025. Adopted by the eu-LISA Management Board on 21 December 2022. Document 2022–414 REV 1, <https://www.eulisa.europa.eu/Publications/Corporate/SPD%202022-2024.pdf> (data dostępu: 27.02.2023).

lata 2019–2024⁴³. W szczególności działalność eu-LISY jest zgodna z jednym z priorytetów KE, jakim jest promowanie europejskiego stylu życia poprzez utrzymanie w pełni funkcjonującej strefy Schengen. Dlatego Agencja działa na rzecz wzmocnienia zewnętrznych granic Unii, uczestnicząc w rozmaitych inicjatywach związanych z zarządzaniem przepływami migracyjnymi, zapewnianiem bezpieczeństwa wewnętrznego oraz wspieraniem reformy europejskiego systemu azylowego.

Jeśli chodzi natomiast o realizację innego, równie ważnego priorytetu KE dotyczącego cyfrowej transformacji Europy, to eu-LISA skupia się na potencjalnych możliwościach stosowania sztucznej inteligencji (dalej jako SI) w wielkoskalowych systemach informacyjnych, którymi zarządza. Przeprowadzone przez eu-LISĘ badanie wyraźnie pokazuje, że wkrótce SI stanie się ważną częścią zarządzania operacyjnego w tych systemach⁴⁴.

Warto wskazać, że obecnie w UE trwają prace nad przyjęciem rozporządzenia w sprawie SI, które ma na celu zharmonizowanie przepisów dotyczących wprowadzania do obrotu, oddawania do użytku oraz wykorzystywania systemów SI w całej UE⁴⁵. Agencję można uznać za jeden z kluczowych podmiotów zaangażowanych w rozwój zintegrowanego i spójnego podejścia Unii do tej problematyki. Dlatego eu-LISA dąży (przy wsparciu KE) do utworzenia, a następnie kierowania unijnym centrum doskonałości w dziedzinie SI w PWBiS. Ponadto w 2021 r. Agencja utworzyła specjalną grupę roboczą ds. sztucznej inteligencji, składającą się z przedstawicieli KE, państw członkowskich UE oraz odpowiednich agencji UE⁴⁶. Celem tej grupy jest identyfikacja przypadków użycia rozwiązań opartych na SI w wielkoskalowych systemach informacyjnych, aby zmaksymalizować wartość dodaną usług świadczonych przez Agencję zainteresowanym stronom oraz ułatwić rozwój wspólnego podejścia do wykorzystania rozwiązań opartych na sztucznej inteligencji.

Już teraz bowiem istnieje wiele obszarów, w których SI może i będzie odgrywać ważną rolę. Przede wszystkim w przypadku służb celnych SI może być skutecznie wykorzystywana do wspomagania oceny ryzyka w zarządzaniu

⁴³ Komisja Europejska, Wytyczne polityczne na następną kadencję Komisji Europejskiej (2019–2024), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024_pl (data dostępu: 27.02.2023).

⁴⁴ eu-LISA, Artificial Intelligence in the Operational Management of Large-scale IT Systems. Perspectives for eu-LISA Research and Technology Monitoring Report, July 2020, <https://www.eulisa.europa.eu/Publications/Reports/AI%20in%20the%20OM%20of%20Large-scale%20IT%20Systems.pdf> (data dostępu: 27.02.2023).

⁴⁵ Komisja Europejska, Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze unii, COM(2021) 206 final, Bruksela, 21 kwietnia 2021 r.

⁴⁶ Zob. <https://www.eulisa.europa.eu/Newsroom/News/Pages/eu-LISA-Hosts-Its-First-Working-Group-Meeting-on-Artificial-Intelligence.aspx> (data dostępu: 27.02.2023).

granicami. Agencja wraz z Frontex bada już integrację systemu kontroli opartego na SI w ramach systemu ETIAS, który umożliwi automatyczne profilowanie podróżnych na podstawie wcześniej zdefiniowanych wskaźników ryzyka i zasad kontroli. Ponadto możliwości SI są również niezbędne przy opracowywaniu zaawansowanych rozwiązań analitycznych. Chodzi w tym przypadku o możliwe wykorzystanie centralnego repozytorium sprawozdawczo-statystycznego, będącego częścią tworzonej architektury interoperacyjności. W końcu Agencja aktywnie przygląda się również możliwościach wykorzystania SI w cyberbezpieczeństwie.

Agencja będzie kontynuować i zacieśniać współpracę z instytucjami i agencjami unijnymi także w zakresie cyberbezpieczeństwa. Już w 2021 r. eu-LISA oraz Agencja Unii Europejskiej ds. Cyberbezpieczeństwa (ENISA)⁴⁷ podpisały porozumienie w sprawie wzajemnej współpracy oraz trzyletni plan działania na rzecz wzmocnienia cyfrowej odporności Europy⁴⁸. Plan zakłada wymianę informacji, wiedzy i doświadczeń w priorytetowych dla obu agencji obszarach, tj. bezpieczeństwa informacji, ciągłości procesów biznesowych, badań i rozwoju, ochrony danych osobowych oraz korporacyjnego zarządzania jakością. Współpraca między obiema agencjami ma także na celu zapobieganie zagrożeniom cybernetycznym, identyfikację luk w zabezpieczeniach oraz opracowywanie narzędzi i metod na wypadek incydentów naruszających bezpieczeństwo danych. Dzięki takiej współpracy agencje te mogą działać bardziej skutecznie w celu zapewnienia lepszego bezpieczeństwa systemów informatycznych oraz danych w nich przechowywanych.

Agencja powołała także zespół ds. reagowania na incydenty związane z bezpieczeństwem cybernetycznym⁴⁹. Zadaniem tego specjalnego zespołu jest zapewnienie szybkiej i skutecznej reakcji na wszelkie cyberzagrożenia oraz koordynacja działań związanych z zapobieganiem incydentom oraz ich rozwiązywaniem w celu ochrony wielkoskalowych systemów informacyjnych Unii, którymi zarządza Agencja. W ramach swoich działań zespół będzie nadal przeprowadzał analizy zdarzeń związanych z bezpieczeństwem sieci i systemów informatycznych, podejmując jednocześnie działania zmierzające do ich roz-

⁴⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/881 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie ENISA (Agencji Unii Europejskiej ds. Cyberbezpieczeństwa) oraz certyfikacji cyberbezpieczeństwa w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 526/2013 (akt o cyberbezpieczeństwie) (Dz. Urz. UE z 2019 r. L 151/15). ENISA to agencja UE odpowiedzialna za wspieranie państw członkowskich UE w dziedzinie cyberbezpieczeństwa. Agencja została powołana w 2004 r. i ma siedzibę w Atenach. ENISA działa w celu zapobiegania incydentom cybernetycznym, ochrony infrastruktury krytycznej oraz ochrony prywatności i danych osobowych.

⁴⁸ Na temat planu zob. <https://www.enisa.europa.eu/news/enisa-news/enisa-and-eu-lisa-2013-cooperation-for-a-more-digitally-resilient-europe> (data dostępu: 27.02.2023).

⁴⁹ <https://www.eulisa.europa.eu/Activities/Security/cyber-security-incident-response-team> (data dostępu: 27.02.2023).

wiązania oraz dostarczania odpowiednich informacji i rekomendacji dla personelu eu-LISY.

Warto także wskazać, że obecnie trwają unijne procedury prawodawcze nad czterema wnioskami Komisji, których przyjęcie w niedalekiej przyszłości spowoduje rozszerzenie dotychczasowego mandatu Agencji. Chodzi o:

- nowe przepisy w sprawie danych pasażera przekazywanych przed podróżą (API)⁵⁰;
- ustanowienie platformy współpracy wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych (JIT)⁵¹;
- wniosek „Prüm II”⁵²;
- cyfryzację procedury wizowej⁵³.

Projektowane przepisy przewidują usprawnienie przekazywania danych API przez przewoźników lotniczych organom krajowym za pośrednictwem nowego routera. Agencja będzie odpowiedzialna za zaprojektowanie, opracowanie oraz za zarządzanie techniczne takim routerem. Przekazywanie danych API za pośrednictwem routera ułatwi monitorowanie lotów, a tym samym zmniejszy prawdopodobieństwo, że przewoźnik nie dopełnił obowiązku przekazania danych API zgodnie z projektowanymi przepisami. To rozwiązanie techniczne jest zgodne ze środkami ochrony danych osobowych, ponieważ będzie służyć jedynie do przekazywania danych API (bez ich przechowywania).

Przewiduje się także powierzenie Agencji zaprojektowanie, utworzenie i obsługę platformy współpracy wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych. Wzięto tutaj pod uwagę dotychczasowe doświadczenie eu-LISY w zakresie zarządzania wielkoskalowymi systemami informatycznymi w PWBIS. Propozowany harmonogram zakłada rozwój platformy na lata 2024–2025, a uruchomienie platformy powinno nastąpić w 2026 r.

⁵⁰ Komisja Europejska, Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie gromadzenia i przekazywania danych pasażera przekazywanych przed podróżą (API) w celu usprawnienia i ułatwienia kontroli na granicach zewnętrznych, zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/817 i rozporządzenie (UE) 2018/1726 oraz uchylające dyrektywę Rady 2004/82/WE, COM(2022) 729 final, Strasburg, 13 grudnia 2022 r.

⁵¹ Komisja Europejska, Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające platformę współpracy mającą na celu wspieranie funkcjonowania wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych i zmieniające rozporządzenie (UE) 2018/1726, COM(2021) 756 final, Bruksela, 1 grudnia 2021 r.

⁵² Komisja Europejska, Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zautomatyzowanej wymiany danych na potrzeby współpracy policyjnej („Prüm II”), zmieniająca decyzje Rady 2008/615/WSiSW i 2008/616/WSiSW oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1726, 2019/817 i 2019/818, COM(2021) 784 final, Bruksela, 8 grudnia 2021 r.

⁵³ Komisja Europejska, Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniające rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 767/2008, (WE) nr 810/2009 i (UE) 2017/2226, rozporządzenia Rady (WE) nr 1683/95, (WE) nr 333/2002, (WE) nr 693/2003 i (WE) nr 694/2003 oraz konwencję wykonawczą do układu z Schengen w zakresie cyfryzacji procedury wizowej, COM(2022) 658 final, Bruksela, 24 kwietnia 2022 r.

Zgodnie z wnioskiem „Prüm II”, dotyczącym zautomatyzowanej wymiany danych do celów współpracy policyjnej między państwami członkowskimi, na Agencji spocznie także nowe zadanie związane z opracowaniem i późniejszym zarządzaniem operacyjnym centralnym routerem Prüm II. Taki router ma zastąpić aktualny system indywidualnych połączeń między krajowymi bazami danych w każdym państwie członkowskim Unii. Jego uruchomienie ma ułatwić wymianę informacji oraz poprawić współpracę między państwami członkowskimi UE, przy wykorzystaniu nowej architektury interoperacyjności. Chociaż szczegóły regulacyjne są nadal przedmiotem negocjacji w ramach unijnego procesu legislacyjnego, to propozycja zakłada uruchomienie routera w 2027 r.

Z kolei zgodnie z projektowanym wnioskiem w sprawie digitalizacji procedury wizowej eu-LISA będzie odpowiedzialna za rozwój i zarządzania internetowej platformy składania wniosków o wizę Schengen, której uruchomienie planowane jest na 2026 r. Agencja eu-LISA stanie się odpowiedzialna za rozwój techniczny unijnej platformy i jej elementów oraz za zarządzanie operacyjne nimi w ramach VIS. Z kolei Komisja będzie odpowiadać za aktualizację ogólnych informacji o wizach w tej platformie.

Podsumowanie

Unia dysponuje agencją odpowiedzialną za profesjonalne zarządzanie wielkoskalowymi systemami informacyjnymi w PWBiS. Dnia 1 grudnia 2022 r. eu-LISA obchodziła dziesięciolecie swojego utworzenia⁵⁴. W ciągu tej dekady i nadal Agencja odgrywa kluczową rolę w przestrzeganiu jednego z podstawowych praw obywateli Unii, tj. prawa do swobodnego przemieszczania się w strefie Schengen. Jednocześnie pozostaje zaangażowana w realizację swojego zasadniczego celu, jakim jest świadczenie ciągłych, nieprzerwanych, bezpiecznych i wysokiej jakości usług państwom członkowskim UE oraz państwom stowarzyszonym w ramach Schengen. Agencja koncentruje się także na przekształcaniu tradycyjnych modeli zarządzania granicami zewnętrznymi Unii w modele cyfrowe, sprawnie współpracując przy tym z instytucjami Unii oraz jej państwami członkowskimi. Tym samym dostosowuje zaawansowane, nowoczesne technologie informatyczne do zmieniających się potrzeb, tym samym napędzając transformację cyfrową w PWBiS.

Swoją działalnością eu-LISA pokazuje, że dzięki skonsolidowanemu zarządzaniu operacyjnemu wielkoskalowymi systemami informatycznymi można doprowadzić do znacznego wzrostu skuteczności. Osiąga się to przez spójne

⁵⁴ Na temat osiągnięć eu-LISA i nowych wyzwań przedstawionych podczas konferencji jubileuszowej w październiku 2022 r. zob. <https://www.eulisaconference.eu/> (data dostępu: 27.02.2023).

gromadzenie infrastruktury oraz wiedzy fachowej zasobów ludzkich niezbędnej do zarządzania profesjonalnymi systemami informatycznymi. Wysoce specjalistyczną wiedzę personelu eu-LISY wykorzystuje się we wszystkich wielkoskalowych systemach informatycznych zarządzanych przez Agencję. Jednocześnie eu-LISA zapewnia bezpieczeństwo i ochronę przechowywanych w tych systemach danych oraz paralelnie umożliwia szybki rozwój systemów zgodnie ze zmianami zachodzącymi w dziedzinie technologii informatycznych.

Misją Agencji jest wspieranie Unii i państw członkowskich w ich wysiłkach na rzecz utrzymania otwartej i bezpiecznej Europy dzięki zaawansowanym technologiom. Nie ulega wątpliwości, że eu-LISA pozostaje liderem innowacji cyfrowych w PWBiS. Gotowość do wdrożenia bardziej wyrafinowanych, elastycznych i zintegrowanych systemów i narzędzi informatycznych jest integralną częścią reakcji Unii na stale zmieniające się zagrożenia dla bezpieczeństwa. Wszystkie obszary zainteresowania eu-LISA – kontrola granic, migracja, bezpieczeństwo wewnętrzne i wymiar sprawiedliwości – przechodzą fundamentalną transformację poprzez cyfryzację i automatyzację.

Rok 2023 wyznacza dla Agencji ważne i wymagające zadania. Oprócz zarządzania operacyjnego i rozwoju już istniejących systemów informacyjnych (tj. SIS, VIS, Eurodac) Agencja musi także opracować i uruchomić kilka nowych systemów, tj. EES, ETIAS, ECRIS-TCN oraz e-CODEX. Te systemy w dużej mierze przyczyniają się do przyspieszenia kontroli granicznych na granicach zewnętrznych strefy Schengen i zwiększają swobodę przemieszczania się, przy jednoczesnej poprawie bezpieczeństwa wewnętrznego Unii. Ponadto w najbliższym czasie Agencja będzie także podejmować intensywne działania związane z technicznym wdrażaniem i rozwojem interoperacyjności pomiędzy wielkoskalowymi systemami informacyjnymi w PWBiS. Ustalony harmonogram zakłada ustanowienie interoperacyjności do końca 2024 r.

Wdrożenie w pełnym zakresie wszystkich nowych i zaktualizowanych systemów informacyjnych, jak również zapewnienie, aby osiągnęły interoperacyjność w przewidzianych ramach czasowych, nie jest łatwym zadaniem. Dlatego zarówno eu-LISA, jak i KE oraz państwa członkowskie Unii muszą się w pełni zaangażować w osiągnięcie tego celu. Jednocześnie Komisja wraz z eu-LISA zapewniają wsparcie operacyjne na rzecz państw członkowskich. Systemy informatyczne mogą zacząć działać dopiero wtedy, gdy wszystkie państwa członkowskie Unii i państwa stowarzyszone w ramach Schengen będą gotowe w tym samym czasie. Jakiegokolwiek opóźnienie w zaledwie jednym państwie uniemożliwiłoby uruchomienie systemów w dowolnym miejscu w strefie Schengen. Ponadto, biorąc pod uwagę zależności między systemami, opóźnienie we wdrażaniu jednego systemu może spowodować przesunięcie ogólnego harmonogramu dla całej architektury systemu informatycznego.

Poza wymienionymi zadaniami operacyjnymi eu-LISA jest odpowiedzialna za zarządzanie informacjami i komunikacją w celu zapewnienia, aby podmioty publiczne i zainteresowane strony szybko otrzymywały obiektywne, wiarygodne i łatwe do zrozumienia informacje dotyczące swojej pracy. Do jej obowiązków należą również: sprawozdawczość, publikacje, monitorowanie i organizowanie specjalnych sesji szkoleniowych w zakresie wykorzystania systemów do celów technicznych, wdrażania projektów pilotażowych na podstawie konkretnego i dokładnego wniosku KE, jak również monitorowanie badań istotnych dla zarządzania operacyjnego systemami.

Wykaz literatury

- Aden H., *Interoperability between EU policing and migration databases: risks for privacy*, „European Public Law” 2020, vol. 26, nr 1.
- Bigo D., Carrera S., González G., Guild E., de Hert P., Jeandesboz J., Papakonstantinou V., *Towards a new EU legal framework for data protection and privacy challenges, principles and the role of the European Parliament*, Brussels 2011, <https://www.ceps.eu/ceps-publications/towards-new-eu-legal-framework-data-protection-and-privacy-challenges-principles-and/>.
- Bigo D., *Interoperability: a political technology for the datafication of the field of EU internal security?*, [w:] D. Bigo, T. Diez, E. Fanoulis, B. Rosamond, Y.A. Stivachtis (red.), *The Routledge handbook of critical European studies*, Routledge, London 2020.
- Bigo D., *The digitalisation of border controls and their corporate actors*, [w:] M. Bosworth, L. Zedner (red.), *Privatising border control: law at the limits of the sovereign state*, Oxford University Press, Oxford 2022.
- Bigo D., *The socio-genesis of a guild of ‘digital technologies’ justifying transnational interoperable databases in the name of security and border purposes: a reframing of the field of security professionals?*, „International Journal of Migration and Border Studies” 2020, vol. 6, nr 1/2.
- Gajda A., *Das ETIAS System als ein Instrument zur Stärkung der Kontrolle der Außengrenzen der Europäischen Union*, [w:] A. Balthasar, P. Ertl, G. Fleck, M. Lech (red.), *Internationale Perspektiven im 21. Jahrhundert. Recht. Politik. Gesellschaft*, Verlag, Wien 2022.
- Gajda A., *Interoperacyjność unijnych systemów informacyjnych w zakresie bezpieczeństwa, ochrony granic i zarządzania migracjami*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2019, nr 1(37).
- Gajda A., *Najnowsze technologie i zarządzanie granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej*, „Krytyka Prawa” 2020, t. XII, nr 4.
- Glouftsiou G., *Engineering digitised borders. Designing and managing the Visa Information System*, Palgrave Macmillan, London 2021.
- Glouftsiou G., *Governing border security infrastructures: maintaining largescale information systems*, „Security Dialogue” 2021, vol. 52, nr 5.
- Kaunert Ch., Léonard S., Occhipinti J.D. (red.), *Justice and home affairs agencies in the European Union*, Routledge, London 2015.

- Kosińska A., Parol A., *Zadania Agencji Unii Europejskiej w zakresie bezpieczeństwa transgranicznego*, [w:] A. Kosińska, P. Witkowski (red.), *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji, Zamość 2016.
- Kosińska A.M., *Rola unijnych agencji migracyjnych w kreowaniu standardów zarządzania bezpieczeństwem migracyjnym w dobie europejskiego kryzysu migracyjnego*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2019, nr 2(172).
- Loschi C., Slominski P., *Interagency relations and the EU migration crisis: strengthening of law enforcement through agencification?*, [w:] J. Pollak, P. Slominski (red.), *The role of EU agencies in the eurozone and migration crisis. Impact and future challenges*, Palgrave Macmillan, London 2021.
- Martins B.O., Lidén K., Jumbert M.G., *Border security and the digitalisation of sovereignty: insights from EU borderwork*, „European Security” 2022, vol. 31, nr 3.
- Parkin J., *EU home affairs agencies and the construction of EU internal security*, „CEPS Paper” 2012, nr 53.
- Quintel T., *Connecting personal data of Third Country Nationals. Interoperability of EU databases in the light of the CJEU’s case law on data retention*, „Law Working Paper Series” 2018, nr 2, <https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/35318/1/Teresa%20Quintel%20Interoperability%20of%20EU%20Databases.pdf>.
- Szachóń-Pszenny A., *Europejska Agencja ds. Zarządzania Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości jako unijny organ zarządzający Systemem Informacyjnym Schengen*, [w:] T. Stanisławski, B. Przywora, Ł. Jurek (red.), *E-administracja. Szanse i zagrożenia*, Wyd. KUL, Lublin 2013.
- Szymańska J., *Rola wyspecjalizowanych agencji Unii Europejskiej w obszarze spraw wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości*, Aspra, Warszawa 2013.
- Trauttmansdorff P., Felt U., *Between infrastructural experimentation and collective imagination: the digital transformation of the EU border regime*, „Science, Technology, & Human Values” 2021, <https://doi.org/10.1177/01622439211057523>.
- Trauttmansdorff P., *The fabrication of a necessary policy fiction: the interoperability ‘solution’ for biometric borders*, „Critical Policy Studies” 2022, DOI: 10.1080/19460171.2022.2147851.
- Tsianos V.S., Kuster B., *Eurodac in times of bigness: the power of big data within the emerging European IT Agency*, „Journal of Borderlands Studies” 2016, vol. 31/2.
- Wyligala H., *Cyfryzacja zarządzania migracjami w Unii Europejskiej*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2019, vol. 13, nr 2.

Summary

The importance and role of the Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems (eu-LISA) in ensuring security at the European Union's external borders

Keywords: European Union law, external borders, Schengen area, large-scale IT systems, Area of freedom security and justice, European Union Agency, eu-LISA.

The European Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice (eu-LISA) started its activities in 2012. The article aims to show how eu-LISA contributes to ensuring security at the EU's external borders. The activities of eu-LISA are reflected in the very dynamically progressing process of technologisation and digitization of border management. The scope of tasks entrusted to the Agency has expanded significantly over time, hence it has evolved from a small, technical agency into the "digital heart of Schengen".